

Okresowa Ocena Standardów Ochrony Małoletnich w szkole – obowiązek prawny, dobra praktyka i realne narzędzie ochrony dziecka

Celem Standardów Ochrony Małoletnich jest stworzenie w szkole spójnego systemu bezpieczeństwa dziecka przed krzywdzeniem, przemocą, zaniedbaniem, nadużyciem i nieprawidłowymi zachowaniami ze strony dorosłych oraz rówieśników.

Ustawa nakazuje wdrożenie i okresową ocenę funkcjonowania procedur, czyli ich praktyczną ewaluację. Ta ocena ma odpowiedzieć na pytanie, czy standardy są aktualne, zgodne z prawem, znane społeczności szkolnej i rzeczywiście możliwe do zastosowania w codziennej pracy szkoły.

Podstawy prawne Standardów Ochrony Małoletnich

Podstawowym aktem prawnym regulującym Standardy Ochrony Małoletnich jest **Ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich (Dz.U. 2016 poz. 862, jednolity: Dz.U. 2026 poz. 110).**

Art. 22b ustawy — określa obowiązek wprowadzenia Standardów Ochrony Małoletnich. Obowiązek ten dotyczy m.in. organów zarządzających jednostkami systemu oświaty, a więc szkół, przedszkoli i innych placówek, w których przebywają małoletni.

Art. 22c ustawy — określa minimalną treść standardów, obowiązki ich dostosowania do charakteru placówki, uwzględnienia potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami i specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, oraz sposób udostępnienia standardów i ich okresowej oceny.

Obowiązek wprowadzenia standardów został dodany do polskiego systemu prawnego Ustawą z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy — Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw. (Dz.U. 2023 poz. 1606) potocznie określaną jako „ustawa Kamilka”.

Standardy należy również powiązać z innymi przepisami. **Art. 304 § 2 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. — Kodeks postępowania karnego, (Dz.U. z 2026 r. poz. 490)** nakłada na instytucje państwowe i samorządowe obowiązek niezwłocznego zawiadomienia prokuratora lub Policji, gdy w związku ze swoją działalnością dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu. **Art. 572 § 1–2 Ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. — Kodeks postępowania cywilnego, (Dz.U. z 2026 r. poz. 468)** nakłada obowiązek zawiadomienia sądu opiekuńczego o zdarzeniu uzasadniającym wszczęcie postępowania z urzędu, przy czym przepis wprost wymienia placówki oświatowe jako podmioty szczególnie objęte tym obowiązkiem. Więcej w zakresie reagowania wobec sytuacji związanych z zagrożeniami opisano w publikacji Demoralizacja – kiedy reagować i jak robić to dobrze. <https://cpt.edu.pl/publikacje/>

Procedura „Niebieskie Karty” jest uregulowana w **rozporządzeniu Rady Ministrów z 6 września 2023 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”, (Dz.U. 2023 poz. 1870).** To rozporządzenie ma znaczenie dla części standardów dotyczącej reagowania na przemoc domową.

Termin wdrożenia standardów i niezbędna dokumentacja

Standardy Ochrony Małoletnich należało wdrożyć najpóźniej do 15 sierpnia 2024 r. Oznacza to, że od tej daty każda szkoła objęta obowiązkiem ustawowym powinna posiadać przyjęte, udostępnione i stosowane Standardy Ochrony Małoletnich. W praktyce szkoła powinna uporządkować dokumentację dotyczącą Standardów Ochrony Małoletnich na trzech poziomach:

1. dokument Standardów Ochrony Małoletnich,
2. wersja skrócona Standardów Ochrony Małoletnich przeznaczona dla małoletnich,
3. dokumentacja wdrożeniowa i funkcjonowania standardów.

Wersja skrócona powinna być napisana językiem zrozumiałym dla uczniów i zawierać przede wszystkim informacje istotne z ich perspektywy: jakie zachowania są niedopuszczalne, do kogo można zgłosić problem, gdzie szukać pomocy i jakie prawa ma dziecko w sytuacji zagrożenia lub krzywdzenia.

Pozostała dokumentacja to np.: zarządzenie dyrektora wprowadzające standardy, potwierdzenie publikacji, listy obecności, oświadczenia pracowników, rejestr zgłoszeń, karty interwencji, plany wsparcia dziecka, raport z ewaluacji oraz pisemne wnioski z oceny standardów.

Co w standardach i dostęp do nich

Standardy powinny zawierać co najmniej elementy wskazane w art. 22c ustawy. W szczególności muszą regulować:

1. zasady bezpiecznych relacji między personelem a małoletnimi, w tym katalog zachowań niedozwolonych wobec dzieci;
2. procedury reagowania na podejrzenie krzywdzenia małoletniego, w tym zasady podejmowania interwencji, wskazanie osób odpowiedzialnych oraz tryb zawiadamiania Policji, prokuratury, sądu opiekuńczego, a w razie potrzeby także wszczynania procedury „Niebieskie Karty”;
3. zasady przeglądu i aktualizacji standardów, z uwzględnieniem obowiązku dokonywania okresowej oceny standardów co najmniej raz na dwa lata oraz pisemnego dokumentowania wniosków z tej oceny;
4. zasady przygotowania personelu do stosowania standardów, w tym wskazanie osoby odpowiedzialnej, zakres jej kompetencji oraz sposób dokumentowania przygotowania pracowników;
5. zasady udostępniania standardów uczniom, rodzicom, opiekunom i pracownikom szkoły, w tym przygotowanie wersji pełnej oraz skróconej przeznaczonej dla małoletnich;
6. zasady przyjmowania zgłoszeń, udzielania wsparcia małoletniemu oraz dokumentowania i przechowywania ujawnionych lub zgłoszonych incydentów;
7. wymogi dotyczące bezpiecznych relacji między małoletnimi, w tym katalog zachowań niedozwolonych między uczniami;
8. zasady korzystania z urządzeń elektronicznych z dostępem do Internetu oraz procedury ochrony dzieci przed treściami szkodliwymi i zagrożeniami online;
9. zasady ustalania planu wsparcia małoletniego po ujawnieniu krzywdzenia;
10. rozwiązania uwzględniające sytuację dzieci z niepełnosprawnościami oraz dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, a także konieczność formułowania standardów w sposób zrozumiały dla małoletnich.

Na szczególną uwagę zasługuje treść art. 22c ust. 7: „Podmioty, o których mowa w art. 22b oraz w ust. 3, udostępniają standardy na swojej stronie internetowej oraz wywieszają w widocznym miejscu w swoim lokalu, w wersji pełnej oraz skróconej, przeznaczonej dla małoletnich. Wersja skrócona zawiera informacje istotne dla małoletnich.” Doświadczenie wskazuje, że o ile standardy można (choć nie zawsze i często bez wersji skróconej) znaleźć na stronie internetowej placówek oświatowych, to już nie ma ich wywieszonych w widocznym miejscu w lokalach.

Termin i sposób okresowej oceny - ewaluacji SOM?

Standardy należało wdrożyć najpóźniej do 15 sierpnia 2024 roku, niektóre placówki zrobiły to wcześniej. Okresowa ocena musi być przeprowadzana co najmniej raz na dwa lata – od daty wdrożenia. Te placówki, które wdrożyły standardy 15 sierpnia 2024 roku, muszą zakończyć ocenę do 15 sierpnia 2026 roku – zgodnie z art. 22c ust 6.

Obecnie przepisy nie wskazują obowiązkowego sposobu przeprowadzenia ewaluacji. Nie ma w tym zakresie rozporządzenia wykonawczego. Ustawa nakazuje pisemne udokumentowanie wniosków z tej oceny. Nie określa jednak wzorów narzędzi ewaluacyjnych ani wzoru dokumentu będącego podsumowaniem i wnioskami. To oznacza, że szkoła ma swobodę w doborze narzędzi ewaluacyjnych. Okresowa ocena powinna jednak być rzetelna i odpowiedzieć na pytanie, czy standardy spełniają swoją rolę – czy są:

1. dostosowane do aktualnych potrzeb szkoły;
2. zgodne z obowiązującymi przepisami;
3. możliwe do stosowania w praktyce;
4. znane osobom, które mają je stosować;
5. dostępne dla uczniów, rodziców i pracowników;
6. aktualizowane, jeżeli pojawiają się nowe potrzeby, zmiany prawa lub statutu szkoły.

Przed wyborem narzędzi ewaluacyjnych i sposobów realizacji obowiązku okresowej oceny należy sprawdzić jakie dokładnie zapisy w tym zakresie znajdują się w przyjętych standardach. Ponieważ w momencie tworzenia standardów nie było w tym zakresie jednego katalogu i narzędzi, to obowiązki w zakresie okresowej oceny poszczególnych placówek w mogą być bardzo różne. Na etapie ewaluacji należy spełnić wymagania określone we wdrożonym dokumencie.

Ankieta dla nauczycieli jako najprostsze narzędzie praktyczne

Chociaż ustawa nie nakazuje przeprowadzenia ankiety dla nauczycieli, w praktyce jest to jedno z najbardziej racjonalnych i najprostszych narzędzi ewaluacyjnych. Ponieważ to właśnie nauczyciele i pracownicy szkoły są osobami, które muszą wiedzieć:

1. jakie zachowania wobec dziecka są niedozwolone;
2. jak rozpoznać sygnały możliwego krzywdzenia;
3. komu zgłosić podejrzenie krzywdzenia dziecka;
4. jak dokumentować zdarzenie;
5. kiedy sprawę należy przekazać dyrektorowi;
6. kiedy potrzebne jest zawiadomienie sądu, Policji, prokuratury lub zespołu interdyscyplinarnego;
7. jak wspierać dziecko po ujawnieniu krzywdzenia.

Ankieta dla uczniów — narzędzie bardzo wartościowe, ale nie zawsze konieczne

Ankieta dla uczniów może być bardzo cenna, ponieważ pokazuje, czy dzieci wiedzą, gdzie szukać pomocy, czy znają osoby godne zaufania, czy rozumieją wersję skróconą standardów i czy czują się bezpiecznie w szkole.

Trzeba jednak powiedzieć, że ankieta uczniowska może być czasochłonna organizacyjnie. Wymaga dostosowania języka do wieku, przemyślenia zasad anonimowości, ochrony danych, sposobu reagowania na niepokojące odpowiedzi i właściwego omówienia wyników. Dlatego ankieta uczniowska powinna być traktowana jako bardzo wartościowe narzędzie możliwe do zastosowania, szczególnie w większej ewaluacji, ale nie jako obowiązek wynikający wprost z ustawy. Jeżeli szkoła zdecyduje się na ankietę, powinna ona być:

1. krótka;
2. anonimowa;
3. dostosowana do wieku i napisana prostym językiem;
4. bez pytań wymuszających ujawnianie traumatycznych doświadczeń;
5. omówiona przez wychowawcę, pedagoga lub psychologa.

Ochrona danych i bezpieczeństwo psychologiczne. Dodatkowe narzędzia do wdrożenia

Ewaluacja SOM nie może naruszać prywatności dzieci, rodziców i pracowników. Szczególną ostrożność należy zachować przy ankietach, analizie zgłoszeń, kartach interwencji i dokumentacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Szkoła powinna kierować się zasadą minimalizacji danych (art. 5 ust. 1 lit. c Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE). Oznacza to, że zbiera tylko te informacje, które są potrzebne do oceny funkcjonowania standardów. Ankiety powinny być co do zasady anonimowe, a wyniki powinny być opracowywane zbiorczo.

Nie należy pytać uczniów w ankiecie o szczegółowe opisy przemocy, dane sprawców, nazwiska osób pokrzywdzonych lub szczegóły rodzinne. Niemniej jednak, jeżeli dziecko ujawnia krzywdzenie, szkoła powinna uruchomić procedurę interwencji, a nie traktować ankiety jako zwykłego narzędzia statystycznego.

W tym miejscu warto zaznaczyć korzyści z wdrożenia w szkołach możliwości anonimowego zgłaszania przemocy i/lub krzywdzenia. Mogą to być skrzynki na informacje pisemne, dedykowane adresy email, ale może to być też wdrożenie systemu RESQL, który spełnia wszystkie wymogi anonimowości. Analiza zgłoszeń, szczególnie jeżeli jest robiona na bieżąco, jest znakomitą źródłem wiedzy o sytuacji w szkole i do wniosków przy okresowej ocenie. Ustawa nie wskazuje takiego obowiązku, jednak korzyści przekonują do jego wartości.

Jak powinny wyglądać pisemne wnioski z ewaluacji?

Ustawa wymaga pisemnego udokumentowania wniosków z oceny standardów. Wnioski nie powinny być ogólnikowe. Jeden z przykładowych wniosków może być następujący: „Nauczyciele znają podstawowe zasady zgłaszania podejrzenia krzywdzenia dziecka, jednak 32% ankietowanych wskazało trudność w odróżnieniu sytuacji wymagającej zawiadomienia sądu rodzinnego od sytuacji wymagającej zawiadomienia Policji lub prokuratury.

Rekomenduje się przeprowadzenie szkolenia uzupełniającego oraz przygotowanie krótkiej instrukcji decyzyjnej dla pracowników szkoły”.

Wnioski powinny wskazywać:

1. co sprawdzono;
2. jakie są ustalenia;
3. jakie ryzyka zauważono;
4. co należy poprawić;
5. kto odpowiada za poprawę;
6. w jakim terminie działanie ma zostać wykonane;
7. jak szkoła sprawdzi wykonanie zaleceń.

Minimalny model ewaluacji SOM w szkole

Szczegółowy minimalny model ewaluacji oraz możliwe narzędzia pogłębionej oceny przedstawiono w załącznikach. Załącznik nr 1 zawiera listę zgodności Standardów Ochrony Małoletnich i minimalny przewodnik ewaluacyjny, natomiast załącznik nr 2 obejmuje dodatkowe narzędzia, które szkoła może zastosować w zależności od swoich potrzeb, skali działania, wieku uczniów i rozpoznanych zagrożeń. Wszystkie załączniki do niniejszej publikacji stanowią źródło informacji potrzebnych do pełnej i rzetelnej oceny okresowej Standardów Ochrony Małoletnich. Załączniki do pobrania tutaj: <https://cpt.edu.pl/produkt/standardy-ochrony-maloletnich-dokumenty-do-okresowej-oceny/>

Podsumowanie

Ewaluacja Standardów Ochrony Małoletnich to praktyczne narzędzie zarządzania bezpieczeństwem dziecka w szkole. Prawo nie nakazuje jednego sposobu ewaluacji. Nie ma obowiązkowego wzoru ankiety ani raportu. Szkoła musi jednak wykazać, że dokonała realnej oceny standardów, sporządziła pisemne wnioski i - jeżeli zachodzi potrzeba - zaktualizowała dokument oraz praktykę działania.

Najrozsądniejszy model to połączenie analizy dokumentów, sprawdzenia dostępności standardów, ankiety dla nauczycieli, analizy interwencji i pisemnych wniosków. Ankieta dla uczniów może znacząco wzbogacić ewaluację, ale powinna być stosowana świadomie, z uwzględnieniem wieku dzieci, ochrony danych i bezpieczeństwa psychologicznego.

Najważniejsza jednak jest pisemna analiza wyników przeprowadzonych działań i wnioski.

Załącznik:

1. **Lista zgodności: elementy obowiązkowe**
2. **Dodatkowe narzędzia ewaluacyjne**
3. **Ankieta dla nauczycieli**
4. **Ankieta dla uczniów**
5. **Ankieta dla rodziców**
6. **Tabela wniosków**

